

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een atend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **653**
P. Houtman
Toets-indrukken

MEDITATIEF **657**
K.D. Smit
Gods uiteindelijke
doel met zijn schepping

WANDELEN MET GOD **658**
B. Luiten
Nieuwe wijn, oude zakken

ACHTERGRONDEN **660**
H. ten Brinke
Hoe gewoon is de doop?

EVANGELISATIE EN ZENDING **662**
D. Griffioen
De kerkbinnentreders
als zoekers

MUZIEK **665**
J. Smelik
'Waar aller mond U groot
maakt met gezangen'

SYNODE-IMPRESSIES **67 f**
Piet G.B. de Vries
Vingeroefeningen....

en verder...

Uit de kerken

KERKELIJK LEVEN / P. Houtman

TOETS-INDRUKKEN

*J*e kunt niet zeggen dat het **Liedboek voor de kerken** typisch de sfeer ademt van de twintigste-eeuwse oecumene. Daarvoor is de inhoud te divers. Ook de selectie van deputaten bevat liederen uit de hele kerkgeschiedenis. Meezingend nemen we **onze** plaats in in de **katholieke**, algemene christelijke kerk die we belijden, de kerk van alle eeuwen en van over de hele wereld.

Dat is rijk. De tijd ligt achter ons dat we **ons** beperkten tot een gezangenbundel die sterk beheerst werd door een dichter, Da Costa, met **zijn** in veel opzichten tijdgebonden retoriek. We laten ook de tijd achter **ons** dat een deskundige kritisch opmerkte dat "De kerk van alle tijden" door de **aard** van z'n melodie een vreemde eend in de bijt van de bundel was.

Nief dat de nu voorgestelde bundel al een totaalbereik heeft. Een logische volgende stap lijkt me dat we op zoek gaan naar een paar geschikte liederen uit de opwekkingssfeer, en daarna zullen liederen uit de afro-amerikaanse wereld (negro-spirituals) aan de beurt zijn, en uit Afrika, zoals we nu wel op een DVN-dag zingen, Of is dit te vlug gedacht?

Nu al is het wennen aan teksten en melodieën met heel verschillende lokale kleur en tijd-sfeer. Je moet daar wel voor open staan, en jezelf de tijd geven om te wennen aan het vreemde,

Dan kun je aangenaam verrast worden. De kwaliteit luistert dan wel nauw; alleen heel goede liederen zijn geschikt om over de drempel, of zelfs door de cultuurschok heen te komen,

Eigen eeuw

Het is voor een gereformeerde al moeilijk om aan de twintigste-eeuwse hervormde en oecumenische sfeer te **wennen**. Vorige keer gaf ik daar al voorbeelden van. Die sfeer is vaak wat **flets**, beschouwelijk; ook wat elitair-dichterlijk, met gezocht **taalspel** en moeilijke, lange, over veel regels **heen** lopende **zinnen**; ook wat vrijmoediger, soms zelfs minder **eerbiedig**. Er zijn twintigste-eeuwse liederen die herinneren aan de sfeer van de maatschappijkritische jaren. Prachtig is "Eens als de bazuinen klinken" (300). Ik dacht dat dat al klasisiek was en verbaasde me erover dat het nog zo jong is. De tekst heeft een sterke dynamiek en klinkt hier en daar als een protestsong,

KERNREDACTIE:

DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A. L. Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E. A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I. D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DRS. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J. J. D. BAAS, DRS. C. J. HAAK,
J. M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTEW:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).
Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijg-
baar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTISEMIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

maar wel zuiver.

Anders is het met "Geef vrede,
Heer, geef vrede (285)". Dat lied
roept bij mij sterk ambivalente ge-
voelens op. Het is een mooi lied.
Het is ook bijbels. Ik zou er geen
bezwaar tegen hebben als het in de
bundel **van** de kerk komt. Toch heb
ik er moeite **mee** om het mee te **zin-**
gen. Dat heeft **ermee** te maken dat
ik zelf de **jaren van** de maatschap-
pijkritiek bewust heb beleefd. De
geest van **christelijk** pacifisme en
horizontalistisch 'vrede op aarde' is
voor mij nog niet **terug** in de af-
grond verdwenen, en die hoor ik
hier nog na-kakelen.

Verder terug

Maar nu verder weg, terug in de
tijd. Er zijn mooie liederen uit de
negentiende eeuw. Nog een voor-
beeld (naast het vorige keer ge-
noemde): "De Heer is **mijn** herder"
(14). Deze zuivere, eenvoudige be-
werking van Psalm 23 staat zowel
qua tekst als qua melodie dichter
bij ons dan de in de kerk vertrouw-
de versie uit het Geneefse psalm-
boek met z'n lange regels. Een an-
der voorbeeld is "Heer, mijn hert is
boos en schuldig" (468), een een-
voudige maar diepe **persoonlijke**
schuldbelijdenis van een groot
dichter.

Toch is bij negentiende-eeuwse lie-
deren uit ons eigen taalgebied het
taalkleed al gauw een bezwaar. Dat
vind ik bijvoorbeeld bij het overig-
ens mooie en bekende "Bet leven
is een krijgsbanier" (469) van de-
zelfde Gezelle. En bij het paaslied
"Wees gegroet, gij eersteling der
dagen" (221). Ook dit is een sterk
lied; een aanwinst. Maar hoe zal
een kerk, die haar leden soms met
moeite overtuigd heeft van de
noodzaak van een nieuwe psalmbe-
rijming in eigentijdse taal, met
name voor de jeugd, nu alsnog die-
zelfde gemeente overhalen om te
zingen "Deel ons zelf de voor-
smaak mee / van der **zaalgen sab-**
batsvree"?

"U heb ik lief, mijn God **en** Heer"
(406) komt uit een verder weg lig-

gende tijd en traditie, **maar** het is
een verrassende aanwinst!

Middeleeuwse liederen staan nog
weer verder van ons af, **zowel** in
tekst-sfeer als in melodievoering.
Maar er **zijn** wel juweeltjes bij.
We kunnen zelfs nog verder in de
tijd teruggaan en een lied van Am-
brosius zingen: "O zalig licht, Drie-
vuldigheid" (253), typerend voor
deze **vader** van de Westerse ge-
meentezang-traditie. De berijming
van zijn avondlied "God die het al
geschapen heeft" (382), is helaas
dermate **mak**, gekunsteld, dat we
bij "(wij zingen) de **avondhymne**,
sta ons bij" in de lach schoten.

Over het algemeen is de selectie
van deputaten veelzijdig en in dat
opzicht verrijkend. Er is werk van
grote dichters **en** er is werk van
grote componisten. De Engelse tra-
ditie is anders dan de onze, en een
melodie uit Wales heeft een eigen
karakter. Er zijn veel klassieken;
waarmee overigens niet gezegd wil
zijn dat alle klassieken bij nader in-
zien zo geweldig **zijn**. In vertalin-
gen **zitten** dan soms weer **van** die
tijdgebonden moderne trekken.

Kerst en pasen

Een apart **onderwerp** zijn de kerst-
liederen. Wat we nu beschikbaar
hebben om met **kerst** in de **kerk** te
zingen, is beperkt. Misschien is dat
een signaal temeer voor de over-
waardering van dit feest in de chris-
telijke **kerk**. Maar de praktijk op dit
punt trekt zich weinig van de theo-
logie aan, en de druk vanuit het
kinderkerstfeest-repertoire is sterk.
"Komt allen tezamen" (138) is zo'n
evergreen dat het wel niet tegen te
houden zal zijn. Het is een **heerlijk**
lied om te **zingen**, maar dan met het
verstand op een laag pitje. "Komt
nu naar **Betlehem**" – ik ben geneigd
om uit te roepen: Doe het niet!
Veel te toeristisch, en tegenwoor-
dig gevaarlijk bovendien.
Dit is een **serius** punt. Positief en
negatief liggen hier weer dicht bij
elkaar. Het is **niet** verkeerd om in
gedachten terug te gaan naar het
feit dat je gedenkt. Dat doen **we** in

de Psalmen ook vaak. Maar een lied wordt rijker als erin doorklinkt dat we inmiddels verder in de tijd gekomen zijn. Het is vreemd om Jezus toe te **zingen** als "O kind (...), liggend in de kribbe". In een ander lied, "Prijst de Heer die herders **prijzen**" (140) wordt in de eerste strofe ook over kerst in de tegenwoordige tijd gezongen, maar daar **komt** de afstand in tijd beter tot z'n recht. Positief en negatief liggen ook dicht bij elkaar als het gaat om eenvoudige liederen. "Auf, auf, ihr Reichsgegnossen" (127; ik blijf aan dit lied denken in de oude versie, "Op, op, die 't rijk bewonen") is een eenvoudig, **onopgesmukt** lied. Andere liederen neigen meer naar het kinderlijke. "Wees welkom, **Immanuël**" deed ons, met de korte regeltjes op een al te simpele melodie, denken aan "Sinterklaasje, kom maar binnen met je knecht".

Niet dat liederen op het niveau van kinderen in de eredienst taboe zouden zijn. Misschien zou een enkel sterk lied uit "Alles wordt nieuw" op **zn** plaats zijn in een bundel voor de eredienst; en anders zeker wel een aantal **nummers** uit de bundels van Anka Brands – bij deputaten, naar ik meen, nog in portefeuille. Maar in het Liedboek (ook buiten de **kerstrubriek**) zien we soms duidelijk volwassenen op **hun** hurken zitten ("De schapen alle honderd", 58; "Als koning opgetreden", 112, dat tegelijk gezwollen van taal is). "Jezus, ga **ons** voor" (442) is kinderachtig.

Voor *pasen* hebben we meer Psalmen dan voor **kerst**, bijvoorbeeld die over de overwinnende koning (Psalm 18, 21), maar uitbreiding van het repertoire is welkom. Hier biedt de selectie **ons** verscheidene mooie aanwinsten. "Jezus is ons licht en leven" (222) is een mooi lied op een prachtige melodie van **Bach** (al **zijn** de vele nootjes op onbeklemtoonde lettergrepen wat vreemd). Het herhaalde "Halleluja" klinkt hier goed. In andere liederen is dat soms wat erg veel. Het is een prima idee om de **geschiedenis** te zingen, zoals in 207, maar het

"Halleluja" is in sommige strofen lachwekkend.

Gods leiding

Ik ga voorbij aan een aantal liederen, **ook** uit de selectie van deputaten, die we gezien de leer echt bedenkelijk vinden. Tegen "Wat God doet, dat is welgedaan" (432) is er wat dat betreft geen bezwaar. Lieder met deze strekking zijn vanouds **talrijk** in gezangenbundels, **en** geliefd. Het zijn liederen van overgave aan Gods verborgen wil, zijn regering over ons leven; wat doorgaans genoemd wordt: zijn leiding in het leven. Ze sluiten **aan** bij Zondag 9 en 10 van de catechismus en bij bijbelteksten als Psalm 23 en "Werpt al uw bekommernis op Hem, want Hij zorgt voor u" (1 **Petrus** 5: 7, citaat uit een Psalm). 'Pastorale poëzie' is vol van dit thema. Daar is behoefte aan. Het gevaar ervan is lijdelijkheid. Het genoemde lied ontkomt ook niet aan **oppervlakkigheid**. De troost **kan** dan **goedkoop** worden. Klassiek is dit lied wel. Hetzelfde geldt van "Beveel gerust uw wegen" (427) **m** "Wie maar de goede God laat **zorgen**" (429). Deze liederen zijn afkomstig uit de piëtistische traditie; door Bach is er een extra aureool omheen gekomen (wat 427 betreft, gaat het **dan** om een andere melodie). Toch is, gezien dit soort liederen, de kritiek die van een teddybeer spreekt, niet helemaal uit de lucht gegrepen. Een geliefd, van oorsprong Nederlandstalig, lied in hetzelfde genre is "Wat de toekomst brengen moge" (293). Dit is een prachtig lied van **een** volbloed dichteres. Als ik zing: "...Loop ik met gesloten ogen I naar het onbekende land", is het alsof ik Vader hoor zeggen: "Jacqueline, doe je ogen eens open!" Maar – typerend voor het echte gedicht – zoiets staat **óók** in het lied: "Moedig sla ik dus de ogen / naar het onbekende **land**". De bijbel spreekt anders over Gods leiding in het leven. **Dan** gaat het over Gods leiding door zijn Woord

en Geest. Paulus begint verscheidene van zijn brieven met de bede dat we Gods wil mogen kennen en daar **fijngevoeligheid** voor mogen ontwikkelen. Dan gaat het, evenals in de veel misverstande bede "Uw wil **geschiede**", over **zijn** geopenbaarde wil. De toekomst moge verborgen zijn, de geopenbaarde dingen zijn voor ons, opdat wij de woorden van zijn wet volbrengen (Deuteronomium 29: 29). Overgave is nog geen gehoorzaamheid. Pastorale poëzie stimuleert niet bepaald tot **bijbelstudie**. Gelukkig zijn er in de selectie ook liederen die aansluiten bij het gebed van Paulus (95, 410, 437, 473). Een verrijking, naast Psalm 119.

Individualisering

We vinden in de selectie **ook** een hele categorie liederen die niet geschikt zijn voor de eredienst; die daar ook niet voor bestemd zijn, maar voor **huiselijk** en **persoonlijk** gebruik. "Wij bidden u Gods zegen toe" (347) is nog een welkome aanvulling voor de trouwdienst; "Als God ons huis zijn gunst onthoudt" (368) is voor **getrouwden** thuis, niet voor de eredienst of voor alleenstaanden.

Op zich is het prima dat er **zulke** liederen zijn. Gaan slapen, bijvoorbeeld, doe je nu **eenmaal** meestal in de privésfeer, niet in de **kerk**. En dan is het misschien wel praktisch als zulke liederen in het boek staan dat je toch al in huis hebt om mee naar de kerk te nemen.

Het risico van **zulke** liederen is echter de individualiserendetendens. Veel van deze liederen zijn afkomstig uit piëtistische en mystieke tradities. Een sterk voorbeeld van **mystiek** is "Als Bij maar **van mij is**" (455). "**Mij** is om het even / heel het lichte, luide, aardse leven" – de derde strofe kan dat niet meer recht-trekken.

De individualiserende en mystieke tendens komt soms sterk naar voren in de toekomstverwachting, "Aan 't eind der **pelgrimsreize** / zal voor **mijn** oog verrijzen / uw grote eeu-

wigheid. / O eeuwigheid, gij schone, I mijn hart wil in u wonen, I het vindt geen thuis in deze tijd" (389; dergelijke klanken in 407).

Merkwaardig is de neiging om voord **te** bidden **met** het oog **op** het sterven, ook als **dat** nog **lang** niet aan de orde is. "Neem mij de last van doodsangst af, I dat ik te **ruste** ga in 't graf. / Leer mij te sterven..." (387). "Houd, Heer, uw kruis hoog voor mijn brekend **oog**" (392). "...Dat ik in 't einde sterk mag **zijn**" (404).

Deze kritiek is niet nieuw. Intussen staan ook in deze rubriek veel mooie en bruikbare liederen. Een paar voorbeelden, om aan de opzet van deze artikelen trouw te blijven: "O verbreker aller banden" (435): tegelijk nederig en pittig, vol conflict en uitzicht. Het valt trouwens in het algemeen op hoeveel **sterke**, zuivere toekomstverwachting in de selectie verklankt is. "Loof de Koning, heel mijn wezen" (460), een klassiek lied, heeft de gezonde **spanning** tussen de lof op God en de nietigheid van de mens; bovendien **een** technisch sterke vondst in de op een na **laatste** regel van **elke** strofe.

Heimwee

Toch komt bij ons, naarmate we in de bundel verder komen, steeds meer het heimwee op naar de Psalmen. En naar een aantal liederen eerder uit de bundel, met name bijbellieder.

Veel liederen uit die laatste rubriek zijn tam. Er gebeurt niet zo veel in. Het is allemaal wel goed. De Psalmen ademen een heel andere sfeer. Daar wordt geschreeuwd om hulp, gehuild in nood, en gejuicht van verlossing. Over gevoel, over beleving gesproken...!

Psalmen zijn nooit individualistisch. Er zijn wel veel persoonlijke psalmen. Maar het is dan toch veelal David, die ze zingt, de koning van Gods volk. Ook als hij in eenzaamheid bidt, doet hij dat met het **oog** op **zijn** volk, het volk van God, dat hij ook dan vaak noemt. Wij

zingen ze met David mee, en met **zijn** grote Zoon: het zijn **Christus'** psalmen. Zo zingen we, ook individueel, in een grote gemeenschap. In psalmen zit een lijn. Er gebeurt **iets** in. **Elk** vers is een stap op de weg van de hele psalm..Dichterlijk, herhaald, maar toch **met** vaart. Er is een hevig verkeer tussen mens en God.

Psalmen zijn **poëzie**, maar nooit elitair. Ze **zijn** het volk van God voorgezongen door de man die eer **wilde** verwerven bij de gewone mensen van dat **volk** en daarvoor de verachting van zijn vrouw, de koningsdochter, trotseerde. Ik zing graag gezongen, maar wat blijven ze toch **ook** vaak weer beneden **déze** maat!

Selectie

In veel gemeenten is het Liedboek als **proefbundel** ingevoerd. Veelal in de vorm van de speciale **groene**, 'vrijgemaakte' **dundrukuitgave**; er worden **ook** wel originele rode bundels gebruikt.

Het is begrijpelijk dat degenen die het copyright van het Liedboek behoren, niet een selectie van meer dan de **helft** van de gezangenbundel hebben toegestaan. Wel is het vreemd dat ook de psalmbundel mee moest worden **afgedrukt**. Wij mochten toch destijds uit deze interkerkelijke psalmberijming selecteren?

Soms wordt gezegd dat er, nu de bundel in veel gemeenten massaal is aangeschaft, geen weg **terug** meer is. Toch zijn er goede redenen om ons nog eens te bedenken. Op de **groene** uitgave staat onuitwisbaar afgedrukt dat het een proefbundel is.

Een liedbundel is ook een visitekaartje van de kerk. We nemen het mee naar de **kerk**, naar de **eredienstruimte**, en slaan het daar open. Er liggen veelal ook een aantal exemplaren voor bezoekers, die erin bladeren en het gebruiken bij hun kennismaking **met** onze liturgie. Met deze bundel als visitekaartje **wekken** we de indruk dat

we zo iets zijn als een rechter vleugel van de 'grote oecumene'. Het Liedboek fungeert in de praktijk als de bundel van de Koepelkerk (om het nog minder sympathieke woord 'hotelkerk' te **vermijden**), waaruit elke vleugel z'n eigen selectie zingt. Laten we er **dankbaar** voor uitkomen dat wij daar niet bij horen! En wat moet het verwarrend zijn voor een **bezoeker**, als hij twee **gedeeltelijk** verschillende psalmberijmingen voor z'n neus krijgt! Laten we de **proefbundel** gebruiken om tot een verantwoorde, aanmerkelijk kleinere selectie te komen. En laten we dan het gesprek met de rechthebbenden opnieuw openen. Destijds, toen het om de psalmberijming **ging**, was **ons** beleid: We nemen niet de hele interkerkelijke berijming; alleen, **als** het kan, een selectie. Dat heeft uiteindelijk goede vrucht opgeleverd; nu hebben we het beste uit **twee** werelden. We maken graag gebruik van het goede en mooie in het Liedboek; maar dat wil **nog** niet zeggen **dat** het voor ons onmisbaar zou **zijn** en dat we ons **eraan** zouden moeten uitleveren.

Er zijn nog een heleboel liederen bij deputaten in portefeuille. We moeten beslist **niet** onderschatten wat **daar** nog uit **kan komen**. Daar is veel materiaal bij dat voor een **oecumenische** liedbundel buiten het blikveld kan blijven, maar voor ons **aantrekkelijk**, waard om uiteindelijk in ons **hart** te sluiten.

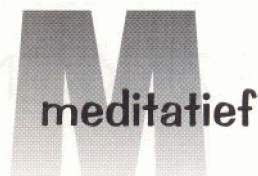
Een 'ruimhartige selectie' uit het Liedboek, maar **aanmerkelijk** minder dan de 255, en daarbij gevoegd nog een behoorlijk aantal andere liederen uit diverse bronnen – dat is een **bundel** om naar te verlangen, voor het volk dat eerbiedigen stijlvol, naar het Woord van zijn God, Hem wil eren.

Ds. P. Houtman is predikant van de Gereformeerde Kerk van Twijzel-Kollumerzwaag.

GODS UITEINDELIJKE DOEL MET ZIJN SCHEPPING

K.D. Smit

'God heeft ons hefgeheim van zijn wil bekend gemaakt ... om het uit te voeren wanneer alle perioden vol zijn: Hij brengt alles, de hele hemel en de hele aarde, opnieuw bijeen in Christus. In Christus!'

Efeze 1,9-10

Is er nog leven op aarde na 31 december 1999? Wat staat Nederland of Europa te wachten in de komende eeuw? Eigenlijk zijn er best veel dingen die we niet weten. Daar kunnen we ons druk over maken. Maar één ding weten we zeker. God heeft een plan met zijn schepping. Het was lange tijd een plan met een geheim. Maar inmiddels is dat geheim bekend.

Alles bijeen

In het paradijs was alles goed. Er was harmonie tussen de mens en de HERE, tussen de mens en zijn vrouw, tussen de mens en de natuur. Harmonie: alles was bijeen. Er waren geen wanklanken. God heeft alle dingen in Christus geschapen en Hij heeft ze goed gemaakt in een volmaakte samenhang.

Alles uiteen

Maar dan komt de breuk, het einde van de harmonie. Alles wordt slecht. Alles raakt uit elkaar en tegenover elkaar. Bet begint met oorlog in de hemel: Satan en engelen om hem heen die aan God ontrouw worden. Het werkt door op aarde: de mens die aan God ontrouw wordt. Het werkt door in de hele schepping: lucht en leegte, doel-loosheid.

Alles opnieuw bijeen

Maar dan komt de HERE. Hij stuurt zijn Zoon Jezus. Hij laat een nieuw tijdperk aanbreken. Hij heeft namelijk een plan met de wereld. Een uiteindelijk doel met alles. God brengt alles opnieuw bijeen. Hij zorgt weer voor paradijstone. Er zullen eens geen wanklanken meer zijn.

Geheim onhelder

Hoe God alles opnieuw bijeen brengt is een geheim. Abraham wist wel iets van Gods uiteindelijke plan met zijn schepping. Volgens Hebr. 11 verwachtte Abraham 'de stad met fundamenten waarvan God de ontwerper en bouwmeester is'. Maar hij kende het geheim nog niet. De profeten in het Oude Testament wisten ook wel iets van Gods uiteindelijke doel met zijn schepping. Maar wat God hen liet zien was niet helemaal helder voor ze. Petrus zegt dat ze daarmee worstelden.

Geheim helder

God brengt alles opnieuw bijeen. Hoe Hij dat zal doen is een geheim. Paulus kent dat geheim en vertelt het aan de gemeente in Efeze en aan ons. God brengt alles opnieuw bijeen IN CHRISTUS! Dat is het nieuwe. Dat is de onthulling van Gods geheim. Jezus Christus zal Gods plan verwerkelijken. Hij brengt door de Geest mensen tot geloof. Hij maakt de laatste periode van de geschiedenis vol. Hij brengt daarna alles weer in harmonie.

Grenzen

Alles komt weer goed. Dat betekent niet dat alles goed komt met iedereen. God brengt alles opnieuw bijeen in Christus. Zo breed is Gods heil en zo smal. Wie buiten Christus staat in dit leven die staat buiten Christus in eeuwigheid en dus buiten Gods heil in Christus. Wie door de Geest Christus heeft aangenomen als zijn Redder die is nu al voorgedragen als deelnemer aan het grote feest van 'alles opnieuw bijeen in Christus' dat eens zal komen!

Er zijn veel dingen die we niet weten als mensen. Wat God ons in de komende eeuw zal brengen. Of we nog op deze aarde leven in 2010 of niet. En nog veel meer dingen weten we niet. Maar één ding weten we uit de bijbel zeker: Gods uiteindelijke doel met zijn schepping. En voord: Hoe God dat doel zal bereiken: in Christus. Wat een hoop voor allen die in Jezus Christus geloven! Wat een prachtboodschap voor allen die Jezus Christus als Redder voorgehouden wordt! Loof God!

Ds. K.D. Smit is predikant van de Gereformeerde Kerk van Tilburg.

NIEUWE WIJN, OUDE ZAKKEN'

B. Luiten

W wandelen met God

Wanneer een jong stel spaart voor de trouwdag, leeft het zo zuinig mogelijk. Ieder begrijpt dat. Trouwen kost wat tegenwoordig. Van zo'n aanstaand bruidspaar verwacht je even geen grote bijdragen voor dit of voor dat.

Maar op de trouwdag is het feest! En dat mag dan ook. Iemand die dan op de bruidegom zou afstappen met de kritische vraag: 'hé, jul- lie doen toch altijd sober?' heeft het niet be- grepen. Het sparen had een doel, en is geen doel in zichzelf.

Oude zakken

Zo ongeveer verliep de doorlopen- de confrontatie tussen Jezus en de leiders van het volk. Eeuwenlang had men de ceremoniële wetten onderhouden. Offers waren gebracht, de sabbath was gehouden, aan rei- nigingsvoorschriften was voldaan, en op gestelde tijden was het vasten in acht genomen. Heel goed! Maar het was allemaal geen doel in zich- zelf. Het was gericht op de komst van Gods koninkrijk, in de persoon van Jezus Christus. Op dat moment blijkt, dat op zich goede zaken be- lemmerend kunnen werken. Men tracht koning Jezus te vangen in oude patronen, die bedoeld waren om zijn komst voor te bereiden. Het eerste waar men op let is, dat Hij moet voldoen aan de bestaande re- gels. Zo wordt de Messias gecon- fronteerd met vragen waarom Hij geen hoofdgeld betaald, en niet vast, en op sabbath reist. Tradities zijn zo onbuigzaam geworden als

verdroogde Ieren wijnzakken. Alles wat er gebeurt moet precies daarin passen, want een andere vorm kun- nen ze niet meer aannemen. Het godsdienstig patroon wordt gekoes- terd als een versleten jas; Jezus mag er hoogstens een nieuw lapje opzetten.

Jonge wijn

Maar daar is de Heiland niet voor gekomen, uiteraard. Bij Hem ml je je oude jas moeten inleveren! Je krijgt niet een nieuw lapje, maar een geheel nieuw leven.

En wat die oude zakken betreft: Je- zus vergelijkt zijn koninkrijk en Zichzelf met jonge wijn. Wijn, die volop gist en bruist, met een enor- me kracht. Die vang je niet op met een verdroogde, stugge wijnzak. Zij bruist er overheen, en doet het on- buigzame leer barsten. Van het koninkrijk der hemelen kon Jezus kort zeggen: dat ben Ik, en zo is het midden onder u. On-

stuitbaar als jonge wijn doet Hij zijn werk. Hij is gekomen om men- sen te redden, om hun priester en koning te zijn. Overal zoekt Hij ze op, het is de motivatie van zijn hart. Zonden worden vergeven, zieken worden genezen, afgeschreven mensen worden met liefde bena- derd. Voor zondaars, tollenaars en hoeren schaamt Hij Zich niet. Het klinkt allemaal zo bekend in onze oren, maar het was voor de mensen zo schokkend. Vergelijk het van- daag eens met het zuipen in een gore kroeg of een bezoek aan een bordeel. Dat soort oorden beston- den toen nog niet, maar de gevoels- waarde is dezelfde. Het noemen al- leen al vervult je met afkeer. Dat soort mensen zoekt Jezus op, Hij bereikt hen op de meest onver- wachte tijden en plaatsen.

Hoe reageren de mensen daarop? Ze vragen niet eens wat Hem be- zielt. Ze veroordelen Hem ter plaat- se. Want Hij geneest op sabbathen gaat binnen bij zondaren. En Hij vast ook niet. Dat past niet in het patroon, de zak die hard aan ver- vanging toe is.

Zeggingskracht

Dit is uitgebreid voor ons geno- teerd. Een enorme zeggingskracht gaat ervan uit. Wat heeft dit ons vandaag te zeggen, in het volgen van Jezus?

We kunnen de Joden zo goed be- grijpen. Eeuwenlang hadden ze trouw gedaan wat God vroeg. En ze hadden w veel te bewaren, als volk van God in een heidense wereld. Vanzelfsprekend waren de traditio- nele gebruiken vlees en bloed voor hen geworden. Zo moesten ze zich van de heidenen onderscheiden. In de kerk gaat dat net zo. Er is ons

zoveel toevertrouwd in de verdere loop van de geschiedenis. Belijdenissen zijn ontstaan, geschreven met het bloed van de martelaren. Er is nagedacht over ambt, kerkdienst, liturgie, kerkregering, en noem maar op. Alles heeft zijn weloverwogen vorm gelaegen. Heel goed! Maar dan komt vroeg of laat ook naar ons toe de vraag: 'en hoe oud is nu die zak?'. Niet om iets wat goed is af te keuren, maar past er nog jonge wijn in? Of hapt-ie dan uit elkaar?

Jonge wijn, het is de kracht van Gods koninkrijk, van de onstuitbare liefde van Jezus. Hij had oog voor de mens, voor de afgeschreven, verloren mens. Hij sprak met zondaren, zocht hen op, gelegen of ongelegen. Ze gingen bij Hem altijd vóór. Kunnen wij omgaan met deze jonge wijn? Of zijn we als kerk te oud en te stijf? Moet de bruisende wijn zich aanpassen aan wat wij gewend zijn? Wordt de kracht van Gods koninkrijk ingepast in onze patronen?

Blijvend jong

Uiteraard is deze vraagstelling niet bedoeld om een tegenstelling op te roepen tussen het vele goede dat we als kerk en kerkleden van God mogen ervaren.

De vraag is: welke plaats heeft het een en het ander? Een belijdenis is waardevol, ambt en liturgie ook. Om zuinig mee om te gaan. Als ze maar geen doel in zichzelf worden!

Zien we nog naar de mensen om ons heen, zoals Jezus ze zag? Waartoe zijn we bereid om hen te bereiken, om als kerk begrijpend en uitnodigend te zijn?

Om een veilig voorbeeld te noemen: zo'n 20, 30 jaar geleden kwam er een nieuwe psalmberijming. Omdat de taal van 1773 door steeds minder mensen werd begrepen. De jeugd had er ondertiteling bij nodig, de buitenstaander een tolk.

Maar wat een tumult dat hier en daar gaf! Sommige kerkleden

moesten er niets van weten. Ze lieten zich hun psalmberijming niet afpakken. Uit protest hielden ze hun kaken stijf op elkaar. En ze klaagden over de onrust in de kerk.

Op die manier zijn heel wat vernieuwingen tegengehouden, de broodnodige aanpassingen aan de eigen tijd, om als kerk niet onbegrijpelijk te voorschijn te komen in taal en vormen van een grijs verleden. Veranderingen die de kerkdienst laagdrempeliger willen maken, en waar in het licht van de Schrift niets op tegen is, worden soms veroordeeld enkel en alleen vanuit een zekere gehechtheid aan bestaande patronen. Patronen, die jarenlang goed waren, maar ook eens verouderd zijn. Opnieuw klinkt daarbij de klacht over de onrust in de kerk.

Maar uiteraard is het onrustig in de kerk! Het gist er voortdurend Want de wijn is blijvend jong. In de kerk voel je de harteklop van God, die ook in onze tijd, door onze eredienst, zoekt naar mensen om hen voor eeuwig te behouden. De toekomst van verloren mensen liet Jezus geen moment met rust. Als je Hem volgt, word je bewogen zoals Hij bewogen is. En je komt in beweging.

Nieuwe zakken

Om misverstand te voorkomen: het vasten en de andere rituelen waren goed, net zo goed als het sparen voor de trouwdag. We spugen niet op het verleden. Maar als Jezus de bakens verzet, moeten wij ons niet langer oriënteren op hun oorspronkelijke plek. Nieuwe wijn vraagt om nieuwe zakken.

Er was een tijd, dat de Joden volstrekt niet bij de heidenen mochten binnengaan. Ze hadden ook hun handen vol aan beschermendewetten en gebruiken. Dat was goed, en had toen zijn betekenis. Maar Jezus stuurt wel zijn discipelen bij hen binnen. Tal van gebruiken worden daarmee doorbroken. Want zijn koninkrijk zoekt mensen uit alle vol-

ken en culturen (zoals trouwens al aan Abraham was voorgezegd). Toch zie je juist bij de Joden uit de tijd van de apostelen, dat ze sterker hangen aan hun tradities dan dat ze oog hebben voor de redding van mensen. Daardoor barstten de oude zakken uit elkaar, en de goede wijn ging voor veel mensen verloren. Daar zien we, dat de beste gebruiken nooit een doel zijn in zichzelf. De vraag is steeds: hoeveel harten bereik je ermee? Hoeveel mensen win je ermee voor Christus? Andersom: alleen als je nog nooit een belangstellende ongelovige hebt meegenomen naar een gereformeerde kerkdienst, kun je rust en vrede hebben over verouderde taal en vormen. Maar zodra je de schokkende ontdekking hebt gedaan, hoe die een geweldige hulp zijn voor een buitenstaander, laat je dat geen moment meer met rust. En wat praten we over buitenstaanders? 't Gaat net zo goed over ons en onze kinderen.

Daarom de vraag: gist het nog een beetje in uw leven? Of staat u met handen vol zegeningen buiten de beweging van het koninkrijk van God? Onze werfkracht neemt zichtbaar af, vervreemding tussen de generaties neemt toe. Door welke oorzaken komt dat? En zijn daar geen oorzaken bij, vormen en gebruiken, die in de kerk volstrekt ondergeschikt zouden moeten zijn? Als alle energie, die aan dat soort discussies besteed wordt, eens zou worden ingezet voor de geestelijke opbouw van de kerk en het heil van de naasten...

Dan zouden we volop genieten van de jonge wijn!

¹ Dit onderwerpt mij geschikt voor een verenigingsavond of ook voor een uurtje e-zinning op & kerkenraad.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-C.

HOE GEWOON IS DE DOOP?

H. fen Brinke

Achtergronden

Hoe gewoon is de doop? Heel gewoon, voor gereformeerde mensen. De kinderdoop is een regelmatig weerkerend verschijnsel, zeker in grotere gemeenten. De doop hoort er zo 'gewoon' bij dat we het risico lopen dat we niet meer beseffen dat het natuurlijk helemaal niet zo gewoon is om gedoopt te zijn. Daar komt nog bij dat we als 'vrijgemaakten' in onze kerkgeschiedenis intensief bezig zijn geweest met vragen rondom de doop.

Opvattingen rondom de daop vormden mede de aanleiding tot de Vrijmaking. Het **gevolg** is **dat** we **binnen** de **vrijgemaakte** Gereformeerde Kerken **nog** steeds heel **uitgesproken** zijn wat **betreft** de leer over de **doop**. Iedere catechisant **krijgt het mee**: de doop is teken en zegel van Gods beloften en van Gods verbond; de doop **zegt niet** iets over wat er in het kind al **dan** niet is gebeurd, maar de doop **zegt iets over wat God doet**. Het gevolg van zo'n stevige stellingname met vaste formuleringen kan zijn dat de doop voor ons **niet** zoveel **verrassingen meer heeft**. De doop is **gewoon** geworden.

Bij anderen roept zo'n stellingname juist vragen **op**. Is **het wel zo gewoon** dat je als kind gedoopt wordt? Vraagt de doop niet een voorafgaand **persoonlijk geloof**? En mag je van de doop niet **méér** verwachten **dan** wat je er **binnen & Gereformeerde Kerken van** ziet? Er is toch **ook** nog zoiets als de doop **met de Heilige Geest**?

Reden genoeg om weer eens **bezig te gaan** met de doop. Om het **ongewone** van het gewone weer te gaan zien. Om te **proberen** ook eens an-

ders over onze doop te **praten** dan in de **standaardterminologie**. Door bijbelse teksten over de doop weer opnieuw te **lezen**. Door je af te vragen: hoe gewoon is de **doop**?

Gemeenteschets

Kort geleden verscheen er een **prima hulpmiddel** om die vraag aan de orde te stellen **binnen** de gemeente. Het is een gemeenteschets, uitgegeven door de drie landelijke **bijbelstudieverenigingen** die de **vrijgemaakte Gereformeerde Kerken rijk zijn** (die voor de jeugd van 12 tot 16, die voor de jongeren van 16+, en die voor de volwassenen). In dit artikel wil ik deze gemeenteschets onder **uw** aandacht brengen, en vooral onder de aandacht brengen van hen die plannen gaan **maken** voor het volgende **bijbelstudieseizoen**.

De **gemeenteschets** is **geschreven** door prof. J. van **Bruggen**. Ze is geschreven tegen de achtergrond van diens **boekje Het diepe water van de doop** dat in 1997 is verschenen. Overigens kan de schets worden gebruikt zonder dat boekje. Maar het boekje geeft wel **meer achtergrond** bij wat in de schets aan de

orde wordt gesteld. Achter het **boekje Het diepe water van de doop** staan de **diverse** delen van de **hand van Van Bruggen** in de vernieuwde serie *Commentaar op het Nieuwe Testament*. Zo wordt een wetenschappelijk project vruchtbaar voor het **bijbelstudiewerk** in de gemeente, tot aan de vereniging van de **jonge jeugd**. Dat is theologie ten dienste van de gemeente! De **gemeenteschets** is eigenlijk een bundel schetsen. Er is een bijbelstudie voor jongeren **van 12 tot 16** jaar, met aanwijzingen voor de **leider/leidster** (Je doop begon in de Jordaan!). Dan is er een **bijbelstudie**, met werkvormen, voor jongeren van 16+ (*Laaf jezelf dopen!*). Tenslotte is er een bijbelstudie voor volwassenen, **met drie verschillende invalshoeken** voor een **bespreking** (*Geloof en doop*).

Verder geeft de schets nog besprekingspunten voor **gemengde groepen** (**jonge jeugd**, **oudere jeugd** en **volwassenen**). De **gemeenteschets** wordt afgesloten met een korte literatuurlijst, **bijbelroosters**, en een werkwijzer voor het gebruik van de schets, al dan **niet** met coördinatie tussen de verschillende **leeftijdsgroepen**.

Zo'n opzet (nog **afgedacht** van de inhoud van de schets) geeft je al zin om die schets te **gaan gebruiken** in je gemeente, tijdens het volgende **seizoen**, **vindt u niet?** En het **kost** nog **bijna niets** ook: u bestelt één schets à vijf gulden, **en** u kunt die onbeperkt vermenigvuldigen; er zijn geen auteursrechten verschuldigd.

Taal eigen

Christenen die gescheiden optrekken gaan een onderscheiden taalgebruik ontwikkelen, met eigen ter-

men en eigen accenten. Degenen die niet van huis uit vertrouwd zijn met dat specifieke taalgebruik begrijpen de betekenis ervan niet altijd. Voor degenen die er mee zijn opgegroeid **kunnen** de eigen **termen** en accenten zo **vertrouwd** worden dat de betekenis ervan afsluit.

Van Bruggen wijst zoiets aan voor het woord 'verbond', dat vrijgemaakt-gereformeerde beschouwingen over de doop vaak domineert. De term is in de loop van de tijd uitgesleten, en **z'n** functie kan zelfs veranderen: in plaats van te **functioneren** als een aansporing (God doet **een appèl** op ons), kan het gaan fungeren als een **geruststelling**: we zijn toch in Gods verbond opgenomen? De schets nodigt uit om dit **gebruik** van de term 'verbond' eens te vergelijken met **uitdrukkingen** als: "Wij hebben Abraham tot vader" en "Des **HEREN** tempel is dit". Een nogal confronterende uiting!

In andere kringen zijn andere **uitdrukkingen** ontwikkeld. Daar spreekt men bij voorbeeld over 'tweeërlei kinderen **van** het **verbond**', en dat je een **kind** van God moet worden. In de schets voor de jongere jeugd wordt leentjebuurgespeeld bij dat taalgebruik. De jeugd krijgt de vraag voorgelegd: "Bén je nu een kind van God, of moet je het ook nog worden?"

Eerst hebben de jongens en meisjes in het **doopformulier** alle plaatsen moeten aanstrepen **waar** gebeden is voor hen dat ze een **kind** van God **mogen** worden. Dat lijkt me **een** moeilijke opdracht, **want** die woorden tref je in het doopformulier niet **aan**. Integendeel, voorafgaand aan de doop bidden we God voor "dit, uw kind", en na de doop danken we God dat Hij ook onze kinderen tot zijn **kinderen** heeft aangenomen. Het zal niet meevallen voor de leider of leidster om aan de jongens en meisjes duidelijk te maken dat er in het formulier wordt gebeden dat de gedoopte kinderen kinderen van God **mogen worden**.

De taal van de **vraag** sluit dus niet helemaal aan bij de taal van het

doopformulier. De taal past meer bij dat andere idioom (taaleigen) van 'tweeërlei kinderen van het verbond'. Maar waar het in die vraag om gaat staat wel degelijk in het doopformulier, en we bidden er ook om, "of U dit uw kind in genade wilt aanzien en **het** door uw Heilige Geest in uw Zoon Jezus Christus wilt inlijven".

Het is niet verkeerd om eens in een ander taaleigen te praten over je doop. Ook **op** die manier **kan** duidelijk worden dat onze doop niet gewoon is. En misschien helpt het een beetje in de oecumenische contacten, wanneer je elkaars termen eens proeft.

De doop in bespreking

Zijn deze schetsen een goede hulp om het ongewone van de doop weer te gaan beseffen? Ik denk het wel. De schets voor de jongere jeugd is een goede leidraad voor de **leider/leidster** om die jeugd te laten zien dat de doop niet alleen spreekt over wat je mag zijn, maar **ook over** wat je mag en moet worden: worden wat je bent, **kind** van **God**. De opzet van de tweede schets, die voor de oudere jeugd, vind ik wat minder sterk. Drie vragen komen aan de orde: Waarom ben ik als **kind** gedoopt en waarom niet later? Waarom moet je nog belijdenis **d m**, als je al gedoopt bent? Hoe **kan** de **kinderdoop** later betekenis voor je hebben? **Op elke vraag volgt**: "Het foute antwoord: ..." en "Het goede antwoord: ..."; vervolgens wordt aangegeven waarom het ene antwoord fout, en het andere goed is. Zou het niet beter **zijn** geweest een methode te **gebruiken** waardoor de jongeren meer **zèlf** naar **een** conclusie kunnen **toe-discussiëren** wat **betreft een** goed of het goede antwoord?

Misschien had dat **gekund** met **be-hulp van de** verschillende discussiepunten. Dat **zijn** meestal echt discussiepunten: ze stimuleren tot **opnieuw** nadenken, en meestal worden de **dingen** zo gesteld dat je er niet alleen maar voor of alleen maar tegen kunt zijn. Eén voor-

beeld: "Zou het niet beter zijn **wan-neer** rond de openbare geloofsbelijdenis wat minder over de doop zou worden gesproken en wat **meer** over het geloof?".

De derde schets, voor de volwassenden, biedt werkvormen zowel voor groepen die **één** avond over de doop willen spreken, als voor groepen die meerdere avonden (**hoogstens** vijf) aan het **onderwerp** willen wijden.

Ook van deze schets geldt: hij helpt om weer opnieuw over onze doop na te denken, zonder dat dat bij voorbaat gebeurt in de wat uitgesleten terminologie van 'verbond', 'teken en zegel', 'belofte en eis'.

Maar ondertussen komen de **zaken waar** die termen naar verwijzen op een frisse **manier** aan de orde.

Vervolg

In dit artikel ging het vooral over de vorm en de taal van de **gemeenteschets**. In twee volgende artikelen wil ik nader **ingaan** op twee **elementen** van de inhoud. Het eerste gaat over de symboliek van de doop: wat be-tekent de doop eigenlijk? Bij dat punt in de schets en in het achterliggende boekje Het diepe water **van de doop** wil ik **een** vraagteken **zetten**. Het tweede **element** dat ik uit de inhoud wil **lichten** is de zogenaamde 'doop met de Heilige Geest'. Bij dat **punt** wil ik een uitroepeten zetten, omdat ik **denk** dat de schets en het boekje ons verder helpen.

Aangekondigd werd: Hoe gewoon is de doop? Het eeuwenoude beeldmerk voor christenen. Gemeenteschets, uitgegeven door de Bond voor Gereformeerde Ouderverenigingen (BEO), de Bond van Gereformeerde Jongerenverenigingen (BGJ) en de Gereformeerde Bijbelstudiebond (GB). Te bestellen, door overmaking van f 5,- per exemplaar op giro 389.47.45, bij het GVI te Zwolle (tel. 038-4270400). De gemeenteschets mag vrij gekopieerd worden.

Drs. H. ten Brinke is sinds 1991 in dienst geweest voor de Eglise Reformée Confessante Au Congo voor de Gereformeerde Kerk te Spakenburg-Zuid.

In 1998 is drs. Ten Brinke weer naar Nederland gekomen en sinds 15 maart 1999 kan hij eventuele beroepen in overweging nemen

ALS ZOEKERS

Aarzelingen op de drempel van de kerk 1

Erblijken steeds weer mensen te zijn die over de drempel van de kerk stappen om te vernemen en te ontdekken waf er wêrkelijk aan de hand is in de kerk. Waf zijn de motieven van mensen om die stap te wagen? De Haagse missionaire predikant dr P. Schelling heeft bij ruim vijftig 'kerkbinnentreders' onderzocht wát hun motieven waren om toe te treden tot de kerk.' In onderstaand artikel zijn veel van zijn onderzochte gegevens verwerkt. Ik wil in dit artikel proberen een handreiking te geven aan allen die te maken krijgen met de speciale problematiek van het ontmoeten en begeleiden van de mensen die voor het eerst of na lange tijd weer eens de kerk binnentreden. De vraag is hoe wij deze 'kerkbinnentreders' begroeten in de kerk. Niet hoe wij ze welkom heten, maar hoe zij zich welkom voelen.

Bedreiging of uitdaging?

Dat het aantal kerkverlaters schrikbarend stijgt, is reden tot zorg. Echter, er zijn niet alleen leden van de kerk die langs een zijdeur de kerk verlaten. Er zijn gelukkig ook mensen die na lange tijd weer of voor het eerst de kerk binnentreden. Een kerk die zich bedreigd voelt in deze maatschappij zal de toekomst zorgelijk tegemoet zien. En al zijn aandacht en energie richten op overleven en voortbestaan. Een kerk in staat van zelfverdediging zal, naar de waarschuwing van Bonhoeffer, geen durf hebben om zich in te zetten voor anderen.' Hoe begroeten wij die relatief

groeiende groep van belangstellenden die eens een kijkje komt nemen in de kerk? Een Canadese predikant die zich volledig bezig hield met evangelisatie in zijn buurt zei me eens dat het uiteindelijk niet zo belangrijk is of de preek wel correct in de omgangstaal gebracht wordt en of de liturgie wel geheel doorzichtig is, de kerkbinnentreders hebben al de beslissing genomen om al dan niet terug te komen in die kerk voordat er een woord gesproken is. Zijn wij ons ervan bewust wat er allemaal omgaat in de hoofden van de aarzelende kerkbinnentreders die het er toch maar op gewaagd hebben een kerkdienst bij te wonen?

evangelisatie en zending

"Ik had vrienden die naar de kerk gingen. Ik dacht: misschien zit er wel iets goeds in en misschien bestaat er wel een God. Dat wilde ik te weten komen. Daarom ben ik met hen meegegaan..." (Frederik) (Piet Schelling, Tegen de stroom in, Waamm mensen toetreden tot de kerk. p. 40)

Signalen uit de kerk hebben invloed op mensen. Ook onbedoelde non-verbale boodschappen worden door onzekere kerkbinnentreders geregistreerd. Het feit dat de mensen zich welkom voelen in een kerk is beslissend. Er zijn zoveel factoren die medebepalend zijn of men nog wel terugkomt in de kerk waar men ooit een dienst bijwoonde. Mensen die voor het eerst, of na lange tijd weer naar de kerk komen, nemen hun verleden mee naar de kerk. Staan wij er wel bij stil wat ze doorgemaakt hebben? Hoe moeten wij tegen die enkele aarzelende kerkbinnentreders aankijken?

Belangstellenden en zoekers

Wie geen onbekende is op de religieuze markt³ van deze wereld, weet maar al te goed dat er óók in de kerk véél kijkers komen. Religieuze toeristen en dagjesmensen die afstandelijk zijn en afwachtend rondkijken. Ze nemen alles op afstand en uiterst gereserveerd in zich op. Ze zijn als het winkelend publiek, dat rondkijkt, voelt en taxeert, maar nog lang niet zo ver is om iets te kopen. Of misschien al besloten heeft helemaal niets te kopen. Iedereen die bezig is in de sfeer van wat ik maar noem: de PR-activiteiten van de kerk, krijgt er mee te maken. Door een slechte ontvangst ontmoedig je mensen die de kerk wéér willen gaan bezoeken. Hoe

kun je aarzelende 'dagjesmensen in de kerk' zo ontvangen dat ze zich op hun gemak voelen **en** bereid zijn nog eens terug te **komen**?

De mensen die voor de eerste keer een kerk binnenlopen om een dienst bij te wonen zijn grofweg te onderscheiden in twee groepen. De serieuze belangstellenden en de religieuze **toeristen**.

Van de **toeristenindustrie** valt deze les te leren: religieuze dagjesmensen komen slechts om even rond te kijken in de kerk. Ze neuzen rond om de **sfeer** te proeven. Nooit hebben ze de bedoeling zich werkelijk te interesseren voor wat er omgaat in de kerk. Zij zijn **nadrukkelijk** te onderscheiden van de echt **geïnteresseerden**, de zoekers.

Er moet **daarom** bij de **kerkbinnentreders** nadrukkelijk onderscheid gemaakt worden tussen de echte zoekers en de religieuze toeristen. Het is de ervaring van velen, niet in de **laatste** plaats van de diaconieën, dat er een bepaald soort toeristen bestaat die er een sport van **gemaakt** hebben om vaak van kerk te verwisselen. De ene na de andere **kerk schuimen** ze af op zoek naar warmte en steun. En soms zijn ze alleen maar op **zoek naar** geld.

Wanneer **men** in een bepaalde **kerk** door heeft dat ze slechts belangstelling hebben voor hulp en ondersteuning van de diaconie, verdwijnen ze weer om elders hun geluk te beproeven. De reli-toeristen zijn vaak elders uitgespuugd en stropen het kerkelijk erf af op zoek naar **kerken** die gewillig zijn om hulp te bieden. Voor de geestelijke **zaken** van de kerk hebben zulke mensen vaak weinig of geen belangstelling. Dergelijke toeristen zijn in werkelijkheid de terroristen van de gemeente.

Wie als **kerk** wil groeien door **aanwas** van buitenaf, die moet die religieuze kijkers en dagjesmensen **zeker** niet afstoten. Het **vraagt** wel enige wijsheid om hun werkelijke motieven te doorzien en de **diepere** bedoelingen te kunnen **ontmaskeren**. Kerk-toeristen zijn niet altijd

gemakkelijk te onderscheiden van de echt geïnteresseerden.

De echte zoekers moeten óver gehaald worden **terug** te komen! De zoeker moet op z'n gemak gesteld worden. Wie zich als nieuwkomer op z'n gemak voelt in de kerk, zal langer willen blijven en graag nog eens terugkomen. Als de mensen merken dat je iets te bieden hebt dat antwoord is op hun diepste levensvragen, **zullen** ze **zéker** blijven komen! Het is de kunst om de serieuze zoekers te **herkennen** en ze te bevragen op **hun** diepere motieven.

De echte zoekers moeten niet klem gezet worden met de **nauwelijks** ingehouden enthousiaste en voorzichtig claimende vraag: "**Kom** je volgende week weer?" Ze zullen met een ontwijkend antwoord **proberen** je te ontlopen. Religieuze kijkers zijn net poezen, ze willen geaaid worden, maar als je ze probeert vast te **pakken**, springen ze weg.... Maar hoe houd je de **aandacht** van de **kerkbinnentreders** die op écht op zoek is naar het evangelie vast?

Methode en boodschap

De Amerikaanse **kerkplanter** Rick Warren schrijft in zijn boek *The Purpose Driven Church*⁴ (De **kerk** die gedreven wordt door een doel) dat je de methode nooit met de boodschap moet verwisselen. De boodschap mag nooit veranderen, maar de methode moet met iedere generatie wisselen en **moet aangepast zijn** voor elke omstandigheid. De methode is 'slechts' een middel **naar** het doel. Het is een noodzakelijk, maar uiteindelijk toch een beperkt onderdeel van het grote reddingswerk dat Christus op aarde uitvoert. Het toetreden **van** mensen tot de **kerk** is en **blijft** een wonder van de Geest. Wij nodigen en bemoeiden, wij stralen warmte uit en proberen innemend te zijn. De Geest voegt toe. Dat het zo gebeurt, besef je als je **mensen** tot de kerk **ziet** toetreden. Mensen van wie je het **nooit** verwacht had, maar die

'zomaar' op de weg **van** de kerk en de **kerkmensen** geplaatst zijn. Gezonden door de Geest. Ze **zijn** er **ineens**, innerlijk bewogen door de Geest. Ze zijn al geestelijk vernieuwd als ze over de drempel van de **kerk** stappen om God te zoeken. Dat is de **ervaring** van velen die erg veel moeite doen om allerlei mensen te benaderen met de blijde boodschap. Er is veel ijdel werk. En aan alle kanten dreigt de ontmoediging en de teleurstelling. Soms komt er zomaar iemand in contact **met kerkmensen** en laat blijken echte belangstelling te hebben voor het evangelie. Daar blijkt het dan uit dat de Geest bezig is. Wij verwonderen ons er over. Wij danken de Here er voor!

Je merkt het als je met allerlei methoden **mensen** probeert te benaderen, dat je mogelijkheden zo uiterst beperkt is. Bijvoorbeeld de **mensen** uit de buurt uit nodigen met folders. Een persoonlijk praatje maken met mensen met wie je een relatie hebt op gebouwd en die je **uitnodigt** om eens mee te gaan naar de **kerk**. Het blijkt **dat** het maar zelden 'echt' werkt. Ineens meldt zich iemand, die de kerk binnen **loopt** om de HERE te leren **kennen**. Terwijl je moet constateren dat niemand hem **getrokken** heeft. Zomaar komen soms mensen als zoekers naar de **kerk**. Dat is de activiteit van de Geest in mensen. Het is het wonder van de Geest dat mensen gevonden **zijn** voordat ze zoekers worden die vinden. Dit te weten, relativeert iedere evangelisatie-methode.

Een goede methode is ook niet alles

Er bestaat geen effectieve methode om aarzelende **kerkbinnentreders** vertrouwen te geven. Het is niet op een **briefje** te geven hoe je **mensen** als echte belangstellende in de kerk **kunt lokken** en houden. Je doet je best om mensen het gevoel te geven dat ze **welkom zijn**. Dat de kerk een goede en veilige plaats voor ze is. Dat ze in de goede **richting** bezig zijn met **hun** zoeken. Het

lukt nooit alle misverstanden als voetangels en klemmen weg te nemen.

De missionaire vitaliteit van de gemeente is wel te beïnvloeden, maar de beslissingen vallen elders. Buiten onze actieradius. De Geest stuurt de vissen naar het net. Er moet naar de kerkbinnentreders toe geen ruimte zijn voor misverstanden. De wervingsmethode van de kerk moet eerlijk zijn, zonder een verborgen agenda. Als er één ding is dat duidelijk moet zijn dan is het wel dit dat reclame-achtige methoden nooit geschikt zijn voor de gemeente van Christus. Reclame wil mensen over halen om iets te doen, ongeacht of ze het nu willen of niet. Wij willen de 'zoekende' kerkdienst-bezoeker niet 'paaien' met schone voorwendsels. En ook niet door alles in de kerk mooier voor te spiegelen dan het in werkelijkheid is. Eerlijkheid en duidelijkheid zijn de schakels waarom de missionaire activiteit van de gemeente draait.

Eerlijkheid en duidelijkheid kunnen wel verkregen worden door te proberen zoveel mogelijk misverstand weg te nemen.

¹ Piet Schelling, *Tegen de Stroom in, Waar om mensen toetreden tot de kerk*. Zoetermeer: Meinema, 1996.

² J. Hendriks, *Een vitale en aantrekkelijke gemeente, Model en methode van gemeenteopbouw*, Kampen: Kok, 1990³, p.5.

³ De uitdrukking 'religie voor de markt' is

van Newbiggin. Lesslie Newbiggin, "Religion for the Marketplace", in: Gavin D'Costa, editor, *Christian Uniqueness Reconsidered, The Myth of a Pluralistic Theology of Religions*, Maryknoll, New York: Orbis Books, 1990, p. 135-148.

⁴ Rick Warren *The Purpose Driven Church, Growth Without Compromising Your Message & Mission*, Grand Rapids, Mi.: Zondervan Publishing House, 1995, p. 61.

Ds. D. Griffioen is predikant van de Gereformeerde Kerk van Voorburg.

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp 038 - 331 48 69,

B. Kamphuis 038 - 332 62 48 en

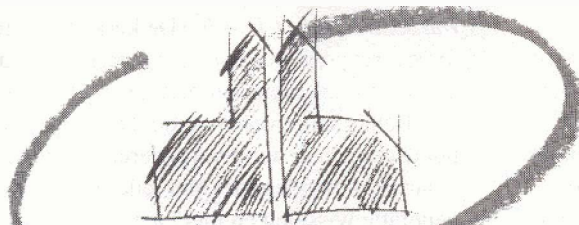
J.G. de Kimpe 038 - 333 24 94.

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw, p/a Hoefblad 4, 8265 GM Kampen.

Postrekening van de Generale Bank te Kampen: 80 65 52.

donatus

Verzekert

van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.

Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.

Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

'WAAR ALLER MOND U GROOT MAAKT MET GEZANGEN!'

– over de Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen –

J. Smelik

De titel van dit artikel is afkomstig uit het lied 'Welzalig 'f huis, o Heiland onzer zielen!' van de Duitse predikant C.J.P. Spitta (1807- 1859). Het lied stond in de **Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen (1866)**. De versregel bevat het woord 'gezangen'. Dat woord kan tongen **losmaken** (of juist het tegendeel: niet meezingen...) en pennen in beweging zetten, zoals de lezers van dit blad de afgelopen tijden niet ontgaan zal zijn. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon, zoals in dit artikel zal blijken. We zullen namelijk **stilstaan bij het ontstaan, de inhoud en de ontvangst van de Vervolgbundel**. Verschillende liederen uit deze bundel zijn tot op de dag van vandaag erg geliefd. In dit artikel zullen we dan ook diverse overbekende liederen tegenkomen.

Zoals de titel al aangaf, wilde de Vervolgbundel een vervolg **zijn** op de Evangelische Gezangen. De bundel Evangelische Gezangen, die op 1 januari 1807 werd ingevoerd in de vaderlandse kerk, was een poging van een maatschappelijke elite om het Nederlandse volk in godsdienstig en ethisch opzicht op te voeden. Dit gebeurde echter vanuit rationalistische ideeën en idealen, waarbij de trits God-deugd-onsterfelijkheid dominant aanwezig was. Zoals u weet, heeft de bundel Evangelische Gezangen een rol gespeeld bij de Afscheiding. De afgescheidenen hadden twee hoofdbezwaren tegen het liedboek. Allereerst dat de bundel afkomstig was van *particuliere* synoden en niet van een nationale synode, zoals de Dordtse

Kerkorde vereiste. [Op de achtergrond speelde tevens mee dat de Hervormde Kerk in 1816 deze kerkorde had vervangen door het Algemeen Reglement.] Als tweede hadden afgescheidenen bezwaren tegen de inhoud van veel gezangen. De gezangenkwestie, en de genoemde bezwaren tegen het liedboek, bleven in de Hervormde Kerk ook na de Afscheiding bestaan. Niet alle tegenstanders van de gezangbundel gingen met de Afscheiding mee. Tot op de dag van vandaag zijn er hervormden die tegen het zingen van gezangen in de kerkdienst zijn.

Rond het midden van de negentiende eeuw werd door de hervormde synode besloten om te komen tot

een vervolgbundel op de *Evangelische Gezangen*. De reden was dat in de bestaande bundel voor bepaalde gelegenheden geen liederen voorhanden waren. Hierbij had men de volgende gelegenheden op het oog: 'de aanneming van lidmaten, de doop van bejaarden, de voorbereiding het avondmaal, de huwelijks-inzegening, de bevestiging, de intrede, het afscheid en overlijden van eenen Leeraar, de bevestiging van Kerkeraads-leden, de Kerkvorming, de oudejaarsdag.'

Voor de latere geschiedenis is het interessant op te merken dat men voor een groot deel liturgische gelegenheden bedoelde. De *Evangelische Gezangen* was nog voornamelijk gedacht vanuit 'leerstoffen', zoals: Van God en zijne volmaaktheden, Van de Schepping en Voorzienigheid, Ellende en Verlossing'. In zekere zin zien we in de Vervolgbundel echter de eerste signalen dat protestanten vanuit de liturgie na gingen denken over liedbundels. Dit zou in de Hervormde Bundel uit 1938 en het Liedboek voor de Kerken (1973) het belangrijkste ordenings-principe worden. Ook de Generale Synode van Ommen (1993) constateerde dat voor verschillende liturgische gelegenheden gezangen ontbraken in het *Gereformeerd Kerkboek*. Het was één van de redenen waarom een studiedeputaatschap opgedragen werd de bestaande gezangbundel aan een onderzoek te onderwerpen.

Ontstaan

De ontstaansgeschiedenis van de vervolgbundel op de Evangelische Gezangen is vrij ingewikkeld, maar ook bijzonder interessant. Vooral omdat zich bij de samenstelling van

de Vervolgbundel de strijd openbaarde tussen rechtzinnige en vrijzinnige groeperingen binnen de Hervormde Kerk. De orthodoxie was ruim vertegenwoordigd in de samenstellingscommissies van de gezangbundel. De kerkelijke bestuursorganen, die over het commissiewerk moesten oordelen, waren daarentegen grotendeels het domein van vrijzinnigen. In zo'n situatie is het mogelijk dat de rust en vrede onder druk komen te staan. Wel, dat gebeurde dan ook.

In 1859 legde de samenstellingscommissie een verzameling liederen ter beoordeling voor aan de synode. De kerkelijke vergadering vond echter het poëtische gehalte van de liederen te laag, en betreurde bovendien dat er niet meer liederen van Nederlandse dichters waren opgenomen. Er werd een nieuwe commissie benoemd, waarin de kerkhistoricus-dichter B. ter Baar (1806-1892) en dichter-dominee N. Beets (1814-1903) een prominente rol speelden.

De commissie deponeerde in 1862 een conceptbundel met 92 liederen op de tafel van de synode. Ook nu was de Algemeene Synode niet tevreden. De synode bekritiseerde het theologische gehalte van de bundel. De kritiek kwam er op neer dat men de bundel te orthodox vond. De 'moderne' theologische richtingen, die in de Nederlandse Hervormde Kerk op bestuurlijk niveau de boventoon voerden, waren onvoldoende terug te vinden in de voorgestelde gezangbundel. Er moesten meer liederen in de bundel komen, die pasten bij 'de rigting des geestes, die de tweede helft der negentiende eeuw kenmerkt'.

De synode wenste dus liederen die aansloten bij moderne theologische opvattingen. De commissie antwoordde echter dat dergelijke liederen niet voorhanden waren. Daarin had zij gelijk: het (kerk)lied werd voornamelijk gecultiveerd binnen de orthodoxie, zoals het Réveil. De kerkelijke bestuursorganen wilden geen bundel liederen waarin orthodox-protestantse the-

ma's overheersten. Er bestond dus een theologisch verschil van inzicht tussen de commissie en de Algemeene Synode.

Dat bleek opnieuw op de synode van 1863. Op een aantal punten had de commissie de bundel gewijzigd. Het aantal liederen van orthodoxe auteurs (o.a. I. da Costa en H.J. Koenen) was verminderd. Toch vond de synode dat de voorgestelde bundel nog steeds niet 'den eisch van de behoeften der kerk in de tegenwoordige dagen' bevredigde. De leden van de samenstellingscommissie gaven toen de moed op en hun opdracht terug.

Daarop droeg de synode van 1864 aan de synode-commissie op het werk voort te zetten. Daarbij moest de in 1862/1863 aangeboden bundel als uitgangspunt dienen. De commissie voldeed aan deze opdracht en bood de synode van 1865 een gewijzigde concept-bundel aan. De synode reduceerde opnieuw het aantal liederen van orthodoxe dichters. Er werden 24 liederen toegevoegd van R. Bennink Janssonius (1817-1872), een aanhanger van de Groninger theologie. Het moderamen van de synode-commissie werd opgedragen de laatste hand te leggen aan de concept-bundel die door de synode was vastgesteld. Het moderamen van de synode-commissie bracht nogal ingrijpende wijzigingen aan in de conceptbundel van de synode. Onder andere werd het aantal liederen van Bennink Janssonius met de helft gereduceerd. Ook nam het moderamen veertien liederen op, die in de conceptbundel uit 1862/1863 stonden maar die door de synode-commissie en de synode van 1865 afgekeurd waren. Ondanks dit eigenmachtig optreden ging de synode in 1866 akkoord met de door het moderamen voorgestelde bundel waarin 82 liederen stonden. Door verschillende problemen rolde de Vervolgbundel pas in 1869 van de persen.

Ander klimaat

Hierboven heb ik opgemerkt dat de

Evangelische Gezangen doortrokken was van de supranaturalistische tijdgeest die rond 1800 heerste. Van dat Verlichtingsdenken is in de Vervolgbundel weinig meer terug te vinden. De bundel uit 1866 laat duidelijk zien dat we in een ander theologisch klimaat zijn terecht gekomen.

In zijn algemeenheid is er in de Evangelische Gezangen sprake van een afstand tussen God en mensen. God wordt bij voorkeur bezongen als het Oneindig Wezen dat ver stijgt boven het menselijk bevattingvermogen. God is overal aanwezig ('Op bergen en in dalen, En overal is God!' - gez. 7), maar juist daardoor is Hij ook zo ver weg, zo ver boven het dagelijks leven verheven. Daarentegen brengen de liederen uit de Vervolgbundel Hem over het algemeen dichterbij; ze tekenen Hem dikwijls als 'herder' en 'Heer' die zorgt en waakt:

*Mijn goede Herder is de Heer!
Hij stelt zijn leven voor zijn schapen,
Hij doet des nachts mij veilig slapen
En 's morgens wekt zijn stem mij weêr.
Mij zal geen goede weid' ontbreken;
Mij spijzigt Hij met overvloed,
En zachtkens leidt Hij mijnen voet
In 't lieflijkst oord aan frissche beken,
Die Hij uifrotsen vloeijen doet.*
[gez. 201:1]

Het herdersmotief, dat we in de Evangelische Gezangen niet aantreffen, is in de Vervolgbundel duidelijk aanwezig. Een bekend voorbeeld is het lied 'De Heer is mijn Herder!' (LvK 14) van J.J.L. ten Kate (1819-1889). Dit lied is trouwens een goed voorbeeld van een genre dat door de gezangencommissie in 1862 wel 'Bijbelsche Gezangen' is genoemd. Tegenwoordig zouden we de term 'bijbellied' gebruiker (zie eerste rubriek uit het Liedboek voor de Kerken). Het betreft liederen bij gedeelten uit de

Schrift. Het betreffende Schriftge-
deelte wordt bij elf liederen in de
opschriften genoemd. **Verschillen-**
de **van** deze liederen **staan** momen-
teel in het **Liedboek**, zoals **de** liede-
ren bij Johannes 15:1-8 ('Laat m'
in U blijven, groeijen, bloeijen',
LvK 78), bij Jesaja 9 ('Daar **is uit 's**
werelds duistre wolken', LvK 26)
en Jesaja 53 ('Wie heeft op aard de
prediking gehoord', LvK 179).
Het laatstgenoemde lied is teke-
nend voor het orthodoxe gehalte
van de **Vervolgbundel**. Ondanks het
feit dat de klassiek-gereformeerde
verzoeningsleer in de tweede **helft**
van de negentiende eeuw door di-
verse niet-orthodoxe richtingen
werd afgezwakt of ontkend, werd
het dogma in een officiële kerkelij-
ke bundel in heldere taal onder
woorden gebracht:

*O Man van smart! dat ieder voor U
kniel'!
Gij droegt aldus de krankheid on-
zer ziel;
't Was onze smart, die U ten deele
viel;
Ons overtreden
Heeft U verwond; om d' ongereg-
tigheden,
Door ons begaan, zijt G' in dit leed
gekomen;
De tucht, die ons den vrede toe doet
stroomen,
Die naamt Gij aan!*
[gez. 232:3]

Oriëntatie op verleden

Er zijn meer opmerkelijke verschil-
len tussen de **Evangelische Gezan-**
gen en de **Vervolgbundel**. In verge-
lijking met de eerstgenoemde **bun-**
del valt op dat in de **Vervolgbundel**
ruim aandacht bestaat voor de (ker-
kelijke en vaderlandse) geschiede-
nis. Hier kunnen we wijzen op de
drie liederen met het opschrift
'Kerkhervorming' en 'Op een va-
derlandschen gedenktag'.
De oriëntatie op de historie blijkt
ook in het bijzonder uit het 'Aan-
hangsel van den Vervolgbundel'
met liederen uit de zestiende en ze-
ventiende eeuw. Deze liederen wa-

ren in de conceptbundel tussen
achttiende- en negentiende-eeuwse
liedteksten geplaatst. Op voorstel
van B. ter Haar werd tijdens de sy-
node van 1862 besloten deze ge-
zangen in een aparte afdeling onder
te brengen. Het betrof de gezangen
waarvan de meeste momenteel – al
dan niet in een andere vertaling of
met een andere melodie – in het
Gereformeerd Kerkboek en/of het
Liedboek voor de Kerken staan. **Als**
voorbeeld noem ik: 'Een vaste burg
is onze God' (GK 34, LvK 401),
'Hoe zal ik U **ontvangen**' (GK 10,
LvK 117), 'O hoofd, bedekt met
wonden' (LvK 183), 'Beveel gerust
uw wegen' (LvK 427) en 'Komt,
laat ons voortgaan, **kindren!**' (LvK
441).

In de voorrede staat over deze ru-
briek te lezen: *'In een Aanhangsel
zijn geplaatst eenige vertaalde
kerkliederen wit den vóórtijd, om-
trent wier voortreffelijkheid onder
Protestanten slechts ééne stem is,
waaraan bovendien heilige herin-
neringen verbonden zijn en die al-
zoo in kunne soort klassiek mogen
heeten. Geteekend met de beroemde
namen der vervaardigers, heeft
men deze liederen, met de taal en
kleur, ook den gloed en de kracht
van hunnen tijd laten behouden,
niet alsof zij daardoor te geschikter
waren voor het hedendaagsche
kerkgezag, maar omdat zij, eeni-
germate als de Psalmen, door alle
tijden heen eene onvergankelijke
waarde, vooral voor het huiselijk
gebruik, bezitten.'*

'...vooral voor het huiselijk ge-
bruik...' – deze opmerking geeft
aan hoe **schoorvoetend** deze liede-
ren in de liturgie terecht zijn geko-
men: eigenlijk vonden de samen-
stellers ze niet zo geschikt voor li-
turgisch **gebruik!**

Zending

Een laatste aspect van de Vervol-
bundel, waar ik op wil wijzen,
hangt samen met de ruime aandacht
die in de negentiende eeuw bestond
voor de verspreiding van het evan-
gelie in binnen- en buitenland. Heel

pregnant kwam die belangstelling
tot uiting in de groots opgezette
zendingsfeesten die in de jaren zes-
tig van de negentiende eeuw ont-
stonden, en waar orthodoxen van
allerlei kerkgenootschappen op af
kwamen.

De algemene belangstelling voor de
zending **heeft haar** weerslag gehad
op kerkelijke liedbundels. De **Ver-**
volgbundel bevat niet alleen een
aantal liederen dat handelt over de
'uitbreiding der **kerk**', ook een
groep **zendingsliederen** is promi-
nent aanwezig. De meeste van deze
liederen zijn in de vergetelheid ge-
raakt. In het **Liedboek voor de Ker-**
ken **zijn** echter nog twee liederen
terug te vinden: 'Heft **aan**, verheugt
u, Christnen! **zamen**' (LvK 314) en
'Behoed **uw** Kerk, zet uit, o **God!**
haar palen' (LvK 312).

Ontvangst van de bundel

De invoering van de **Vervolgbundel**
verliep niet **zonder slag** of stoot.
Vooral onder hen die de **belijdenis-**
geschriften trouw wilden blijven,
werden **tegenstanders** van de bun-
del aangetroffen. Het gebeurde re-
gelmatig dat gemeenten wel de
Evangelische Gezangen gebruikten,
maar niet de 'nieuwe gezangen',
zoals de liederen uit de Vervol-
bundel al snel genoemd werden.
Tegen veel liederen uit de **Evange-**
lische Gezangen zijn inhoudelijke
bezwaren geuit. Daarom is het op-
merkelijk dat **ten** aanzien van de
Vervolgbundel weinig theologische
bedenkingen ingebracht zijn. De
bundel was inhoudelijk veel gere-
formeerder dan **zijn** voorganger.
Het verbaast dan ook niet dat in de
bundel **Stem en Snaren**, die in 1882
binnen de afgescheidenkerken
voor niet-liturgisch gebruik samen-
gesteld werd, geen liederen uit de
Evangelische Gezangen werden op-
genomen, maar wel vijf uit de **Ver-**
volgbundel

Er waren andere dan inhoudelijke
redenen waarom vooral van ortho-
doxe zijde oppositie gevoerd werd
tegen het liturgisch gebruik van de
'nieuwe gezangen'. Er zijn wel

eens **financiële** redenen genoemd waarom de *Vervolgbundel* in kerkdiensten niet algemeen gebruikt werd: **wanneer** je een nieuw boekje met liedjes in gebruik neemt, jaag je de mensen onnodig op kosten. Ook zijn bij herhaling de melodietjes uit de bundel bekritiseerd. ~~Het~~ betrof voornamelijk de nieuwe melodietjes uit de bundel, die 'onzingbaar' zouden zijn. Een aantal van die 'onzingbare' melodietjes behoorden een decennia later tot de pap-lairste...

Verzet tegen de *Vervolgbundel* had echter voornamelijk te maken met de bestuursorganisatie van de Hervormde Kerk. Niet alleen hadden tegenstanders dikwijls geen enkel vertrouwen in de synode, waarin vooral niet-orthodoxen zitting hadden. Maar de bundel was bovendien ingevoerd door een synode die haar gezag ontleende aan het Algemeen Reglement uit 1816. Orthodoxe critici erkende dit reglement niet en ontkenen dus dat de synode de bevoegdheid had een nieuwe gezangbundel in te voeren. De bundel *Evangelische Gezangen* was dan tenminste nog door wettige provinciale synoden ingevoerd! Vandaar dat er bepaalde rechtzinnige groeperingen binnen de Hervormde Kerk deze bundel wel gebruikten, maar zijn opvolger uit 1866 niet. En dat is eigenlijk merkwaardig. Want juist de critici dit vochten voor handhaving van de gereformeerde leer, hadden – inhoudelijk gezien – gelukkig moeten zijn met de *Vervolgbundel*, want in vergelijking met de *Evangelische Gezangen* was ~~het~~ een belangrijke stap voorwaarts. ~~Maar~~ ja, de inhoud van een liedbundel hoeft blijkbaar niet altijd doorslaggevend te zijn voor een goede acceptatie.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Uit de kerken

Beroepen te Zwolle-Berlikum: A.A. Kramer te Axel (~~miss.~~ Dienst te Gent); te Musselkanaal-Valthermond: E.J. van den Bos, kandidaat te Kampen. **Bedankt voor Ridderkerk:** D.W.L. Krol te Assen-Zuid. **Gerepatrieerd:** ds. J. Janssen, zending in Colombo, Curitiba (preekverzoeken vanaf 1 juni). Adres: Witterzomer 7,9405 VE Assen. Tel. 0592-460352.

Adreswijzigingen e.d.

Hoogvliet/Spijkenisse * *Adres emeritus predikant:* Ds. H.W. Noordman, Stationsstraat 17d, 3851 NA Ermelo (034) 550644, * *scriba:* M.P. Benard, Postbus 493, 3190 AK Hoogvliet RT (0181) 619925, * *Diaconie:* K. iap, Postbus 15, 3200 AA Spijkenisse (0181) 643563, * *Penningmeester:* R. van der Wal, Buntgras, 139, 3206 SC Spijkenisse (0181) 634336.

Jongerendag van de BGJ

Op donderdag 13 mei 1999 hoopt de Bond van Gereformeerde Jongerenverenigingen (BGJ) een Jongerendag te houden in de WRZV-hal te Zwolle. Het thema van de dag zal zijn: 'Moet je lezen... van God... over de rijkdom van de Bijbel en nog veel meer...' De ~~kassa's~~ zullen om 10.00 uur open gaan en de dag zal om 10.30 uur officieel begin-

nen. Toegang f 12,50.
(Voor verdere informatie: tel. 071-5220539)

Beroepbaar*

Kandidaten:
H.B. Bondt, Oostercluft 59,8332
DB Steenwijk, 0521-516409
M.F. Verhoeff, Heemskerckstraat 91,8023 VJ Zwolle, 038-4541238
K. van Hoek, Oudestraat 78-I, 8261 CT Kampen, 038-3313568
P.J.C. Colijn, Broederweg 8,8261 GT Kampen, 038-3319063
W.L. de Graaff, Melis Stokelaan 324, 1813 DT Alkmaar, 072-5406138
E.J. van den Bos, Dijkstraat 6,8261 VX Kampen, 038-3317842

Verder is beroepbaar
Dr. B.A. Zuiddam, Rutgerskamp 74,3853 ES Ermelo, 0341-563802
Drs. H. ten Brinke, Boddemate 23, 8014 JJ Zwolle, 0384659759

Eveneens zijn beroepbaar de volgende predikanten:
J. de Wolf, Mignonpad 22, 3816 ET Amersfoort, 033-4728793
P.F. Lameris, Curiestraat 42,7909 BT Hoogeveen, 0528-233481
A. Scheringa, Boeylaan 25, 4143 BX Leerdam, 0345-612675

* Nieuwe opgaven en wijzigingen: H. Prins, tel. 038-3331335

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN

BOEKHANDEL
Uw boekenbestellijn 010-4820488

VAN RIETSCHOTEN

Keizerswaard 6, 3076 AH Rotterdam, Winkelcentrum Keizerswaard

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN

Senaatswisseling GSV

Op 11 maart 1999 heeft de Gereformeerde Studenten Vereniging te Groningen (GSV) een nieuwe Senaat **geïnstalleerd** in de volgende personele samenstelling:
Jasper van der Horst, Praeses
Jasper Vermeer, Ab-actis
Anne Stoel, Fiscus
Arie de Niet, Assessor Primus
Marjan Alsema, Assessor **Secundus**
Ab-actiaat van de GSV: Postbus 1030,9701 BA Groningen, 050-5412709

Bestuurswisseling VGSD

Op 11 maart 1999 heeft de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Delft (**VGSD**) een nieuw bestuur **geïnstalleerd** in de volgende personele samenstelling:
E.J. Caan, Praeses
W. van der Zee, Ab-actis
E. Bruijn, Fiscus
H. van der Scheer, Assessor
Ab-actiaat van de VGSD: Simonsstraat 46,2628 TJ Delft, 015-2133567

Persbericht

NPV helpt bij medisch-ethische vragen rondom levenseinde
De gezondheidszorg is in beweging. Bijna niets is meer hetzelfde dan twintig jaar geleden en morgen zal het weer anders zijn. Naast verbeteringen zijn er ook veel zaken die slechter gaan. Met **name** het loslaten van Gods geboden brengt in de zorgsector veel veranderingen **teweeg**. Bet menselijk leven is niet langer beschermwaardig. Aan ongewenste zwangerschappen mag voortijdig een einde worden gemaakt terwijl voor ongewenst **kind** **derlozen** soms grenzen worden overschreden. Wanneer **iemand** 'oud' is en der dagen **zat** moet de vraag om euthanasie serieus genomen worden, **zo zegt** men. Maar ook als iemand jong is en **ondraaglijk** moet lijden.

Hoe staat een christen temidden

van deze vraagstukken? De Bijbel leert dat God de Schepper is van het mensenleven. Hij alleen heeft het recht het weer te nemen. Wij kunnen en moeten **het** slechts beschermen. Maar al zijn we nog zo recht in de leer, hoe **krijgt** dit in de hedendaagse gezondheidszorg handen en voeten? Het leven mag niet **beëindigd** worden, maar wat **moe-**ten we wel doen?

Uit de praktijk

De praktijk is vaak weerbarstig en de antwoorden zijn niet altijd klip en klaar te geven. Een paar voorbeelden om dit te verduidelijken:

Een jonge **man** krijgt plotseling een hartstilstand. Met **grote** haast wordt hij naar een ziekenhuis gebracht. Daar blijkt dat de reanimatie die in de ambulance is toegepast is gelukt, maar de hersenbeschadiging is groot. De familie krijgt de **vraag** voorgelegd: Wat te doen wanneer er weer een hartstilstand optreedt? Wel of niet reanimeren? Daar sta je dan. Het menselijk leven is beschermwaardig, maar wat betekent dat precies in deze concrete **situatie**?

Een **kankerpatiënte** is in de laatste fase van haar ziekte. Ze vindt het fijn dat tot nu toe geen ziekenhuisopname nodig was. Onverwacht **krijgt** zij een hersenbloeding. Wat nu te doen? Hals overkop naar het ziekenhuis of accepteren dat het einde heel dichtbij is?

Of een veel te vroeg **geboren** baby. De kinderartsen zijn verdeeld of ze het kleine **kindje** nu **wel** of niet zullen opereren. Hoe zal het door de operatie heenkomen? Zal het lijden niet alleen maar worden verzwaaard terwijl de vooruitzichten slecht zijn? Deze vragen brengen de ouders in grote verwarring. Wat **moe-**ten zij doen?

Een bejaarde man heeft gezegd dat zijn leven nu wel lang genoeg is geweest. Hij weigert al het eten en drinken dat hem wordt voorgezet. Ook onder dwang krijgen de ver-

zorgenden het niet voor elkaar hem de benodigde hoeveelheid drinken te geven. Hoe moeten zij dit **aan-**pakken en waar kunnen de kinderen terecht met eventuele vragen?

Vraagbaak

Rondom een **ziekbed** kan de familie voor onmogelijke vragen komen te staan. In eerste instantie is het **natuurlijk** de arts die de familie uitleg moet geven: Hoe luidt de diagnose en welke mogelijkheden ziet de arts om te behandelen. En wat kunnen de gevolgen zijn van die behandeling. Het zijn soms ingrijpende vragen, op het **grensvlak** tussen leven en dood. Tegenwoordig wordt van de **patiënt en** diens familie verwacht dat zij meedenken over de te nemen beslissingen. Maar arts en **patiënt/familie** zitten lang niet altijd op dezelfde golf-lengte voor wat betreft levensovertuiging en ethiek. Kortom, in de **praktijk** ontstond de behoefte aan een 'vraagbaak' met een christelijk uitgangspunt. Een instantie waarbij je met een gerust hart je vragen kwijt kunt als het gaat om **medi-**sch-ethische zaken rondom het levenseinde.

NPV-Consultatiepunt

De Nederlandse Patiënten Vereniging heeft een dergelijke 'vraagbaak' **opgericht**: Het NPV-Consultatiepunt, voor medisch-ethische vragen rondom het levenseinde. Dit **Consultatiepunt** blijkt duidelijk in een behoefte te voorzien. Met name bij familieleden van zogenaamde wilsonbekwame patiënten. Wils-onbekwame patiënten kunnen zelf hun wil niet of onvoldoende kenbaar **maken**. Als de patiënt **niet** zelf kan overleggen met de arts, zal een ander dat moeten doen. Bijvoorbeeld een familielid, vriend of **kerkenraads**lid. Deze mensen of andere **naaststaanden** kunnen een beroep doen op het NPV-Consultatiepunt.

Dienstverlening

De medewerkers van het NPV-Consultatiepunt willen meedenken als de vragen rondom het levens-

einde ontstaan. Bijvoorbeeld vragen over het staken of niet-instellen van een behandeling in de laatste levensfase. Als de gesprekken met behandelaars gevoerd moeten worden kunnen de **medewerkers** ondersteuning bieden. Informatie en advies helpen vaak het gesprek goed in te gaan. Ook kan informatie worden verstrekt over mogelijkheden van **palliatieve zorg** (zorg die gericht is op de verzachting van het lijden) en terminale **zorg**.

In eerste instantie is het **NPV-Consultatiepunt** een telefonische service. Als **bemiddeling** en advies niet voldoende zijn, wordt er gewicht naar andere mogelijke oplossingen. Het team bestaat met name uit ervaren verpleegkundigen en maatschappelijk werkers. Zij ontvangen bovendien een speciale, aanvullende opleiding. Een groot deel van de medewerkers werkt op vrijwillige basis. Indien nodig kunnen zij een beroep doen op artsen en juristen.

Bereikbaarheid

Het NPV-Consultatiepunt is altijd bereikbaar. Omdat medische vragen rondom het levenseinde soms **spoedeisend** zijn, is het speciale telefoonnummer 24 uur per dag bereikbaar. De beller wordt automatisch doorgeschakeld naar degene die dienst heeft. De telefonische dienstverlening is gratis. Voor schriftelijke informatie of persoonlijke begeleiding wordt na overleg een **onkostenvergoeding** afgesproken.

Identiteit

Het Consultatiepunt is één van de diensten van de Nederlandse Patiënten Vereniging (NPV). De NPV is een christelijke organisatie die uitgaat van de **beschermwaardigheid** van het menselijk leven. De Bijbel wordt gezien als uitgangspunt bij het zoeken naar antwoorden, adviezen en alternatieven. Dit betekent voor de NPV en daarmee voor de **medewerkers** van het NPV-Consultatiepunt, dat euthanasie en levensbeëindigend handelen

geen optie zijn. Anderzijds is het ook niet zo dat altijd maar **doorbehandeld** moet worden.

In de juiste proporties

Een hoofdregel voor de NPV is: Weegt de **zwaarte** van de behandeling op tegen het verwachte resultaat van de behandeling. Een voorbeeld kan dit laatste misschien **verduidelijken**: Een kankerpatiënt is in een vergevorderd stadium van zijn ziekte. De arts vertelt dat een **chemokuur** in zijn situatie 10% kans heeft om aan te slaan. De kans (medisch gezien) dat de **patiënt** door de **kuur** zeer verzwakt zal raken is bijna 100%. Dit betekent dat de patiënt alle **nog** overgebleven weerstand zal verliezen. Met andere woorden: Wanneer een **chemokuur** gedaan zou worden staat dit niet in de juiste proportie tot het te verwachten resultaat. Hier zal **dan** gekozen moeten worden deze behandeling niet te laten uitvoeren. Dit staat dan niet op gespannen voet met de **beschermwaardigheid** van het leven. Integendeel! **Maar** toch, als het een beslissing is over een dierbare, komen kansen en percentages anders te liggen. De behoefte om advies te vragen kan **duidelijk** naar voren komen. U bent van **harte** uitgenodigd met ons contact op te nemen, wanneer u onverhoopt met bedoelde vragen te maken krijgt.

Informatie NPV

Voor medisch-ethische vragen rondom het levenseinde (waar u mee te maken hebt in een concrete situatie) **kunt** u het NPV-Consultatiepunt bellen:

Tel: (0318) 54 78 78.

Voor andere vragen of als u geïnteresseerd bent in het overige werk van de NPV kunt u bellen of schrijven met de NPV: Postbus 178, 3900 AD VEENENDAAL.
Tel: (0318) **54 78 88**, Fax (0318) **54 78 99**.

Persbericht

Op vrijdag 7 mei a.s. organiseert de Stichting voor Reformatorische Wijsbegeerte een studiemiddag: 'Geloven in wetenschap en techniek'

Centraal staat het eind vorig jaar verschenen boek 'Geloven in wetenschap en techniek Hoop voor de toekomst' van prof. dr. ir. Egbert Schuurman. In dit boek geeft Schuurman een kritische beschouwing van onze cultuur en zet hij de lijnen uit voor een nieuwe, bijbels georiënteerde **cultuurontwikkeling**. Sprekers op de studiemiddag zijn: prof. dr. H.W. de Krijff (emeritus hoogleraar theologie Universiteit Utrecht), ds. W. van Vlastuin (hervormd predikant te Opheusden), prof. dr. ir. E. Schuurman (hoogleraar reformatorische wijsbegeerte te Delft, Eindhoven en Wageningen, en lid van de Eerste Kamer voor de **RPF**).

Plaats: Pax Christi Centrum, Hoog Catharijne, Utrecht.

Tijd: vrijdag 7 mei 1999, 14.00 tot 16.30 uur.

Toegang: f 30,- (studenten f 15,-). Opgave: Centrum voor Reformatorische Wijbegeerte, (033) 465 70 78; e-mail: reform.philos@wxs.nl Informatie: <http://home.wxs.nl/~srw>.

Drs. P. Groenenberg (red.)

Gelovig Denken

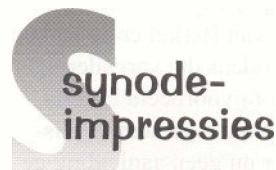
Twaalf hoofdstukken over onderwerpen voor vereniging, bijbelkring af persoonlijk gebruik, Met gesprekspunten.

Geb. 204 pag., f 28,-

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

Donderdag 22 april was het dan zover: de eerste officiële, plenaire, openbare zitting van de synode. De eerste onderwerpen worden behandeld, de eerste besluiten genomen. 'Vingeroefeningen', om met de preses te spreken: voor de commissies, om hun zaakje goed voor te bereiden, voor de rapporteurs om een concept goed in elkaar te draaien, voor het presidium om eens te kijken hoe dat voelt.

Vingeroefeningen, dat wil niets zeggen over het belang van de zaak. In het begin waren er nogal wat vragen over de gezangen: F-veel ingezonden brieven, dat is toch wel een belangrijke zaak. Bij de opening al merkte ds. Boiten op dat je het belang van een zaak niet af kunt lezen aan het aantal brieven dat op het stuk is binnengekomen. Dat bleek ook wel deze eerste plenaire zitting. Vingeroefeningen, maar soms wel over zaken die zeer relevant zijn.

Radio en TV

Het eerste punt aan de orde was het rapport van het deputaatschap Radio- en TV uitzendingen. Een goed rapport, met daarachter een goed stuk werk – de synode was er eigenlijk gauw mee. Maar het belang van dit werk laat zich moeilijk overschatten: met grote regelmaat trekken de TV uitzendingen van kerkdiensten zo'n 85.000 mensen, getallen voor de radio zijn moeilijker te geven. Dan heb je het dus niet over een kleinigheid. Maar als een deputaatschap zo'n werk goed doet, helder rapporteert, dan

kun je er als synode dus gauw mee klaar zijn.

Tijdens zo'n bespreking van een deputatenrapport zijn ook altijd als het even kan de deputaten zelf aanwezig. Met hen is nog even gesproken over de vraag hoe om te gaan met de inhoud van de diensten. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de gemeente die de dienst uitzendt. Wel zijn deputaten natuurlijk daarbij nauw betrokken, zowel bij de voorbereiding als bij de uitvoering. De spits van de uitzending ligt momenteel bij evangelisatie. Waar je dan natuurlijk voor moet waken is dat deze spits niet in die zin de overheersende factor wordt, dat het de kerkdienst zelf ondersneeuwt. Met andere woorden: de dienst moet zich niet te ver vreemden van de normale gang van zaken op zondag. Want wanneer dan eens iemand denkt: zo, wat een prachtige dienst, daar ga ik ook heen, loop je het risico dat hij teleurgesteld afdruipt.

De verantwoordelijkheid voor de diensten ligt dus bij de gemeente, zoals gezegd. Een brief van een

broeder uit den lande die bezwaar had tegen de wijze waarop een gemeente deze verantwoordelijkheid had ingevuld, werd dan ook onontvankelijk verklaard.

Dank

Aan het einde van de zitting ging een woord van speciale dank uit naar deputaat Urban, die 18 jaar deputaat is geweest, en naar ir. R.F. van Mill, die maar liefst 32 jaar deputaat is geweest. De vorige synode stelde de regel dat deputaten slechts 3 periodes mogen zitten, oftewel negen jaar. Het lag dus in de rede dat deze broeders niet voor herbenoeming in aanmerking kwamen.

Een speciaal woord van dank was er ook voor br. Driessens en de fam. Huberts. Jarenlang hebben zij veel tijd gestoken in de nazorg. De taken van de werkgroep nazorg zijn overgenomen door de Stichting Zendtijd voor Kerken (ZvK).

Nog één interessant gegeven uit het rapport: de preken zijn nu ook verkrijgbaar via internet. Per maand worden honderden preken opgevraagd, dat aantal kan zelfs oplopen tot 2000! Op deze wijze worden veel meer preken verspreid dan via schriftelijke publicatie.

Bededagen

Een tweede onderwerp waren de bededagen. De classis Midden-Holland rapporteert dat er in de afgelopen jaren geen aanleiding is geweest om een landelijke bededag uit te schrijven, ook is er geen verzoek vanuit de kerken binnengekomen. Dit punt kon dus snel afgewerkt worden. Maar rapporteur

Veurink vertelde me na afloop dat hij toch nog wel even de acta van Ommen en van Berkel er op na had gekeken. Tijdens die vergaderingen zijn er over bijvoorbeeld criteria enkele uitspraken gedaan. Weliswaar was er nu geen aanleiding geweest, maar je weet maar nooit wat voor vragen er uit de vergadering komen... Vingeroefeningen, ik zei het al.

In kort bestek

- * Een verzoek van een broeder uit Grafhorst te komen tot aanpassing van enkele fragmenten uit de belijdenisgeschriften (o.a. het 'neergedaald ter helle' uit het Apostolicum) wordt afgewezen. De kerkelijke weg dient eerst helemaal bewandeld te worden.
- * Een 'Oproep tot wederkeer' tot de rechte Confessie van Dordrecht, vergezeld van het verzoek de notenwaarden in het Gereformeerd Kerkboek te halveren, wordt niet ontvankelijk verklaard. Eerst had volgens art. 30 KO de mindere vergadering de zaak moeten behandelen
- * Een zaak die al lang speelt: staat er in de Acta van Heemse een drukfout bij de uitspraak over de leer van ds. Hoorn. Spakenburg 1987 heeft zich hier al over uitgesproken, evenals Ommen 1993 en Berkel en Rodenrijs 1996. Het standpunt van Berkel wordt herhaald dat er geen sprake is van een drukfout. Aan het verzoek de zogenaamde fout te verbeteren wordt daarom ook niet voldaan.
- * Aan een verzoek uit te spreken dat Berkel ten onrechte een brief van schrijver niet had behandeld wordt niet voldaan.

Ik noem de besluiten nu even allemaal, dat zal niet zo blijven. In totaal zullen er waarschijnlijk *mtn* 300 besluiten genomen moeten worden. Maar dit artikeltje staat in het kader van vingeroefeningen. U krijgt zo een beetje een indruk van wat we allemaal doen.

Nu hebben de meeste synodeleden een probleem. En dat is nu ook net het probleem voor de meeste synodeleden. Je bent zo bezig met je eigen 'probleem', je eigen stukken die je binnen de commissie behandelt, dat het moeilijk is om je te concentreren op zaken die binnen andere commissies spelen. En plotseling staan zo'n punt dan wel op de agenda van de plenaire vergadering en moet je er een oordeel over vellen. Dat vraagt een goede indeling van je beschikbare tijd en een ook daadwerkelijk voor jezelf ruimte in willen bouwen voor studie over andere onderwerpen.

Website

De website lijkt tot op heden in een duidelijke behoefte te voorzien. In

het eerste week-end hebben meer dan 800 mensen de site bezocht. Velen van hen lieten ook een opbouwend berichtje achter, ter bevestiging. Fijn om te ervaren dat mensen zo meeleven.

28

Ook in diverse gemeenten in den lande blijkt de site in een behoefte te voorzien. Niet iedereen heeft internet, dus wordt er in een gemeente in het zuiden des lands op vrijdag door iemand bekeken wat er aan nieuws is.

Iemand uit de gemeente maakt daarvan een samenvatting en legt dit op zondag in de postvakjes van de gemeenteleden. Een prima idee. Als u geen tijd hebt om samenvattingen te maken kunt u ook altijd dit weekverslag, op de vrijdagavond onmiddellijk na de vergadering, van het net halen en uitprinten. Perfect functioneert het allemaal nog niet, maar de beschikbare tijd hiervoor is ook beperkt. En ik neem toch aan dat u op uw eigen website als kerk toch wel een link naar de GS hebt gelegd...

Het Handboek 1999 van de Geref. Kerken Vrijg. in Nederland

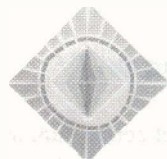
Onder redactie van dr. W.G. de Vries

Wat kunt u er in vinden?

Adressen, naamlijsten, registers en/of informatie over o.a.:

- ✓ Kerken
- ✓ Deputaten generale synode
- ✓ Zending
- ┘ Verenigingen, o.a. diaconaat, ouderenzorg, verpleging, hulpverlening en evangelisatie
- ┘ Onderwijs en vormingswerk
- ✓ Bladen
- ✓ Jaaroverzicht (20^e van dr. W.G. de Vries)

verschenen

HANDBOEK 1999
Het Handboek van de Geref. Kerken Vrijg. in Nederland
Berkel (de W.G. de Vries)

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 A h Goes - Tel. 0113-21559¹

Brochures

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

